

vilkor, som många fästa vid ingåendet på tillökningen, eller dagaflöningens höjande, äfven i lag bestämmes.

Af dessa anledningar vågar jag föreslå, det Riksdagen besluter,

att, derest det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget till förändrad lydelse i vissa delar af värnpligtslagen den 5 juni 1885, i fråga om öfningstidens utsträckning, vinner Riksdagens bifall, värnpligtslagens 35 § och dess 2:dra moment erhåller följande förändrade lydelse:

Under öfrig tjenstgöring erhåller värnpliktig underhåll, sjukvård, beklädnad, utredningspersedlar och annan erforderlig utrustning, samt dessutom 50 öre i dagaflöning.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 29 januari 1892.

Jan Eliasson
från Upsala län.

N:o 71.

Af herr **A. Ryding**, om beviljande af ett anslag å 75,000 kronor till afslutande af Skara domkyrkas restaurering.

Då Riksdagen 1885 beslöt, att ett statsanslag af 250,000 kronor skulle användas till att bestrida en del — ja, största delen — af omkostnaden för Skara domkyrkas restaurering, skedde det med vilkor

»att restaureringsarbetet utan vidare anslag af statsmedel varder fullbordadt», och då domkapitlet ansåg sig kunna oaktadt detta vilkor emottaga anslaget, var det *ingen*, som kunde ana, att ej restaureringen af domkyrkan enligt de uppgjorda och fastställda planerna skulle kunna utföras med de medelstillgångar, som förefunnos. Det uppgjorda och vederbörligen granskade kostnadsförslaget utvisade nemligen ett behof af 370,000 kronor, under det tillgångarne då »beräknades» till 390,000 kronor^{*)}. Emellertid hafva under arbetets fortgång inträffat sådana omständigheter, som ingen vid arbetets början kunde förutse, hvilka omständigheter tvingat till omkostnader utöfver kostnadsförslaget och hvilka ökade utgifter domkapitlet *ej kunnat underlåta* att anvisa, så vida det ej skulle utsatt sig för rättvisa och befogade anmärkningar från så väl Riksdagens som allmänna opinionens sida; det är detta som tillkommer mig att först söka visa.

Huru en — om jag så får kalla det — omändring af en dylik stor byggnad, som Skara domkyrka, verkställes, torde jag ej behöfva att här framhålla; den sker emellertid ej på sådant sätt att hela byggnaden rifves ned på en gång och sedan ombygges från grunden, utan den sker bitvis. Här af framgår tydligen, att, om i någon detalj man nödgas frågå det uppgjorda kostnadsförslaget, man *måste* besluta sig därför i de flesta fall genast och ej gerna kan låta hela byggnadsarbetet stå stilla, under det man hänskjuter frågan om fortsättandet eller icke till Riksdagen. Nå väl, det ursprungliga kostnadsförslaget var uppgjortt under antagandet att grunden för kyrkan var god, men när man börjat restaureringen fann man, att grundmuren under korets väggar, hvilken till största delen lades ny på 1840-talet, var helt och hållet oduglig, såsom lagd på otillräckligt djup och hvilande på till största delen förmultnade stockar, att sockelmur under korets sidoväggar helt och hållet saknades och att sockeln under öfriga delar af kyrkan var så skadad, att den behöfde i det närmaste fullständigt ommuras. Ny grundmur i stället för den odugliga och delvis ny sockel har sålunda måst muras, och har detta arbete, som endast har kunnat verkställas bitvis med borthuggning af det skadade och underpallning under öfverliggande väggmurar, varit förenadt med stor tidsutdrägt och kostnad. Likaså har grundmuren till de båda pelarne i kyrkans inre, som uppbära tornen, och till tornmurarne befunnits för svag att uppbära tornens genom deras blifvande större höjd förökade tyngd, hvarför denna grundmur behöfde förstärkas. Och då man under arbetet med förenämnde grund-

^{*)} I följd af sjunkande räntesatser m. m. uppnåddes visserligen ej en tillgång af 390,000 kronor, men den har dock uppgått till, enligt uppgift, 375,821 kronor.

murar funnit, att kyrkans grundmurar i allmänhet voro så besvärade af vatten, att byggnadens bestånd derigenom äfventyrades, har man för grundvattnets afledande måst upptaga en afloppstrumma af stort djup och betydlig längd. Alla dessa brister, småningom upptäckta, hafva måst på olika tider afhjelpas, och man måste väl erkänna, att afhjelpandet af *dylika* brister ej kunnat uppskjutas och ännu mindre kunnat vägras af någon, som inser, att man ej har *rättighet* ens att äfventyra beståndet af en dylik monumental byggnad.

Vidare fann man under arbetets fortgång, att pelarne i det inre af kyrkan, hvilka uppbära hvalfven och de öfre väggpartierna, voro så skadade, att de för att kunna uthärda sin blifvande tunga belastning icke kunde på annat sätt iståndsättas än genom ommurning med huggen sandsten i stället för endast putsning, som kostnadsförslaget upptager, Nödvändigheten af äfven denna afvikning från det ursprungliga kostnadsförslaget torde jag endast behöfva påpeka. Att man genom ommurningen af pelarne äfven vann den fördelen, att man kunde gifva dem samma form, som man af fragment funnit att de förut egt, vill jag endast här nämna, ehuru det ej inverkar på frågan om nödvändigheten af den ökade utgiften. Dessa här omnämnda — alla absolut *nödvändiga* — arbeten *utöfver det ursprungliga kostnadsförslaget* hafva föranlett en ökad utgift af tillsammans 63,330 kronor 50 öre.

Samma kostnadsförslag var uppgjordt under antagande, att till fönstrens staf- och sirverk beton skulle användas. Att sandsten dertill användts i stället har föranlett en ökad utgift af 12,140 kronor. Jag vet väl, att flere anse att detta är en onödig förbättring, och jag skall ej heller ifrågasätta statens mellankomst för att betäcka denna ökade utgift; men så mycket kan man tryggt påstå, att åsigterna om betonens användande till dylika monumentala fönster äro åtminstone ej odelade samt att kyrkans restaurering mycket vunnit på att beton härvid utbytts mot sandsten, helst derigenom möjliggjorts att göra de insatta staf- och sirverken olika hvarandra, efter fragment, som man funnit i murarne, något som ej egt rum, om beton användts, då alla blifvit så att säga stöpta i samma form.

Jag kommer nu till kapitlet om triforierna. Då man vid rifningen af en del gamla murar, som måste ombyggas, påträffade tydliga märken efter i domkyrkan i forna tider befintliga triforier och tribuner samt äfven fann lemningar af triforiernas poster med socklar och bågar, hvad hade domkapitlet nu att göra? Att på grund af byggnadsmedlens otillräcklighet och med stöd af det uppgjorda kostnadsförslaget, som ej upptog några kostnader för triforier — emedan sådanes befintlighet

ju då ej var känd — helt och hållet låta frågan om deras återställande i sin ursprungliga form förfalla, hade, enligt mitt förmenande, varit att fullkomligt vandalisera hela restaureringsarbetet, och med kännedom om att Skara domkyrka är *den enda kyrka i Sverige*, som efter hvad jag hört, visar spår af fordom anbragta triforier, hade domkapitlet utsatt sig för ett befogadt klander, om det ej gjort allt, hvad på detsamma berodde, för att söka få kyrkan äfven i detta hänseendet återställd i sin ursprungliga skönhet. Domkapitlet ingick också genast med en anmälan till Kongl. Maj:t om förhållandet, uppgaf den ökade kostnad, som skulle blifva en följd af triforiernas återanbringande, till 33,537 kronor och anhöll om motsvarande ändring i den fastställda planen, hvilken ändring äfven medgafs genom kongl. brefvet den 8 februari 1889. Så tillvida är allt klart, och om domkapitlet *ännu då* trodde, att domkyrkobyggnaden kunde »fullbordas med de medel, som redan äro *eller framdeles kunna varda för ändamålet beredda*», så kan en dylik optimism ej fördömas af någon, som verkligen vill se domkyrkan restaurerad, och den kan ju förklaras antingen genom en, på grund af omständigheterna, lätt begriplig och förlåtlig tro på statens förnyade mellankomst eller också genom förhoppning om enskildes offervillighet, till hvilken nu i ett förnyadt upprop också vädjades, ehuru resultatet häraf ej motsvarade förväntningarna.

Emellertid finna vi, att domkyrkobyggnaden på sådant sätt dragit på sig en ökad kostnad, utöfver de ursprungligen beräknade 370,000 kronorna, af i det närmaste 109,000 kronor, och då bristen, som nu byggnadsstyrelsen står framför, ej detta oaktadt uppgår till mera än i rundt tal 100,000 kronor, så visar detta huru väl kostnadsförslaget var uppgjordt samt huru samvetsgrant detsamma i allt öfrigt följts, något som vid ett sådant stort företag endast varit möjligt derigenom, att domkapitlet och byggnadsstyrelsen nitiskt vakat öfver arbetet samt att detsammes närmaste utförande varit anförtrödt åt en duglig, ja, skicklig byggmästare.

Men hur skall nu denna brist af 100,000 kronor kunna betäckas, ty betäckas måste den, så vida ej arbetet med restaureringen skall ofullbordadt afstanna, och detta skulle väl ingen vilja?

Närmast till hands ligger tanken, att församlingen utbetalar hvad som ytterligare kräfves, men den tanken måste uppgifvas, då man känner församlingens snart sagdt fattigdom, ser uppgifterna på stadens tillgångar och skulder, af hvilka framgår, att den största tillgången ligger uti småbane-jernvägsaktier, samt då man vet, att församlingen redan bidragit till restaureringsarbetet med 30,000 kronor, hvarjemte

enskilde inom församlingen ökat de frivilliga bidragen med mellan 6- och 7,000 kronor. Att man på en liten församling ej kan draga för stora växlar för ombyggnad af en så stor kyrka som Skara domkyrka, synes mera uppenbart, då man besinnar de stora donationer, som vanligen medföljde besluten om uppförandet af dylika domkyrkor; och Skara domkyrka saknade ej heller sådana, som, om de fortfarande hade fått bibehållas och ej indragits till kronan, otvifvelaktigt hade satt Skara domkyrka i stånd att själf bekosta en fullständig restaurering. Jag stöder detta mitt påstående på uppgiften i »Sveriges inre historia från Gustaf den förste med särskildt afseende på förvaltning och ekonomi» af Hans Forssell, der man i tab. J. 6 finner, att Skara domkyrka före Gustaf den förstes reduktion egt 157 hemman utom diverse andra inkomster.

Men om församlingen ej kan betäcka bristen, så kan väl kyrkan af sina inkomster bestrida amortering och räntebetalning på ett lån, som gifver medel att fullborda arbetet? Ja, om kyrkan fått behålla sina donationer; men dessa hafva gått till kronan till allra största delen, och för Skara domkyrka är den årliga inkomsten så reducerad, att den för de 5 sista åren i medeltal uppgått till endast 3,605,28 kronor per år, och dessa medel skola användas till ej allenast underhåll och reparation af domkyrkan och biskopens boställshus i staden, utan äfven till åtskilliga andra domkyrkans utgifter, och torde derutaf framgå, att kyrkans tillgångar omöjligt kunna medgifva amortering och räntebetalning på ett så stort lån som *hela* bristens betäckande skulle kräfvä. Men otvifvelaktigt kan *en del* betäckas på detta sätt, och om jag här beräknar, att de *ökade* utgifter, som varit *absolut* nödvändiga och som domkapitlet ej kunnat undgå att honorera, uppgå till:

1) för 30,820 kub.-fot grundmur	kr. 24,656
2) » 9,000 löpande fot afloppstrumma	» 2,700
3) » ommurning i stället för putsning af 16 st. fristående pelare och 10 st. halfpelare	» 15,220
4) » triforiernas anbringande och byggnad	» 33,537

Summa kronor 76,113

så finner jag billigt — helst jag i dessa ökade utgifter ej intagit dem, som föranledts dels af anbringandet af ny sockelmur och delvis ny sockellist, 12,754 kronor, dels af ombyggnad med ny sten af södra tornets öfre del, omkring 8,000 kronor, ehuru äfven de voro oförutsedda utgifter — finner jag billigt, säger jag, att statsverket träder

hjelpande emellan med ungefärligen detta belopp, och jag har därför ansett min pligt bjuda att värdsamt hemställa,

att Riksdagen, för att möjliggöra afslutandet af Skara domkyrkas restaurering, ville ytterligare dertill anslå ett belopp af 75,000 kronor;

och anhåller jag värdsamt om denna motions remitterande till statsutskottet.

Stockholm den 26 januari 1892.

Axel Ryding.

N:o 72.

Af herr **C. H. Wittsell**, om tillägg till 11 § i förordningen angående allmänt ordnande af presterskapets inkomster den 11 juli 1862.

Sedan i flertalet af församlingarna ordnandet af presterskapets löner i enlighet med Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 11 juli 1862 blifvit verkställt, är församlingen enligt 11 § skyldig att uppbära och redovisa dessa afgifter. Enligt samma § mom. 2 får restlängd upprättas, hvars poster genom kronofogde på landet eller underexekutor i stad skola indrifvas, men utan att någon uppbördsprovision den restskyldige debiteras. Då det allt mera är vanligt, att fjerdingmannatjensten inom församlingarna utgöres af legda personer, hvilkas löner utgå ur kommunalkassan, och det för fjerdingmannen är ett tidsödande och besvärligt arbete att gå omkring för att uppbära afgiften, som ej obe-